

บทที่ 6 ปรัชญาการศึกษา

- 6.1 ความหมายของปรัชญาการศึกษา
- 6.2 ถิ่นที่ปรัชญาการศึกษา
- 6.3 ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม
- 6.4 ปรัชญาการศึกษานิรันตรนิยม
- 6.5 ปรัชญาการศึกษาที่พัฒนาการนิยม
- 6.6 ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม
- 6.7 ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม
- 6.8 พุทธปรัชญาการศึกษา

บทที่ 6

ปรัชญาการศึกษา

6.1 ความหมายของปรัชญาการศึกษา

ความหมายของปรัชญาการศึกษานี้ได้นักการศึกษาและนักปรัชญาหลายท่านให้ความหมายคือคำนิยามที่แตกต่างกันออกไปตามทัศนะของแต่ละท่าน เช่น

อุดม บัวศรี กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษาคือ ปรัชญาประยุกต์ เพราะนำเอาความคิดทางปรัชญามาประยุกต์ใช้กับการศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนตลอดจนเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ (อุดม บัวศรี, 2518 : 63)

สุมิตร กุณานุกร กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษา คือ อุดมคติ อุดมการณ์อันสูงสุดซึ่งยึดเป็นหลักในการจัดการศึกษา มีบทบาทในการเป็นแม่บท เป็นต้นกำเนิดความคิดในการกำหนดความมุ่งหมายของการศึกษา และเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ตลอดจนถึงขบวนการในการเรียนการสอน (สุมิตร กุณานุกร, 2520 : 39)

วิจิตร ศรีสอ้าน ได้กล่าวว่าปรัชญาการศึกษา คือ จุดมุ่งหมายระบบความเชื่อหรือแนวคิดที่แสดงออกมาในรูปของอุดมการณ์หรืออุดมคตินั่นเองเคียงกันกับที่ใช้ในความหมายของปรัชญาชีวิต ซึ่งหมายถึง อุดมการณ์ของชีวิต อุดมคติของชีวิต แนวทางดำเนินชีวิตนั่นเอง กล่าวโดยสรุป ปรัชญาการศึกษา คือ จุดมุ่งหมายของการศึกษานั้นเอง (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2524 : 109)

ศักดิ์ ประรงค์ประทานพร อธิบายถึงความหมายของปรัชญาการศึกษาว่าเป็นความคิดเห็นอย่างวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของมนุษย์ ความคิดเห็นนี้ตั้งอยู่บนรากฐานของอภิปรัชญา ญาณวิทยา และจันวิทยา หรือปรัชญาการศึกษา หมายถึง การพิจารณาองค์ประกอบต่างๆ ส่วนของการศึกษาอย่างถี่ถ้วน และความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาที่จะใช้เป็นเครื่องนำทางในการจัดการศึกษา (ศักดิ์ ประรงค์ประทานพร, 2526 : 45)

ทองปลิว ชมชื่น ได้ให้ความหมายว่า ปรัชญาการศึกษา คือ เทคนิคการคิดที่จะแสวงหาคำตอบและกำหนดแนวทางในการดำเนินงานทางการศึกษา ไม่ว่าจะการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือการศึกษานอกโรงเรียน เริ่มตั้งแต่การกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษา ยุทธศาสตร์ทาง

การศึกษาและการบริหารทางการศึกษา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนามนุษย์และสังคมอย่างแท้จริง (ทองปลิว ชมชื่น, 2529 : 120)

ก๊อดเฟร ทอมสัน (Gogfrey Thomson) กล่าวว่า “เมื่อเราพยายามที่จะพิจารณาคุณภาพของการศึกษาโดยตลอดแล้วพยายามที่จะให้ได้ความคิดที่ลงรอยเกี่ยวกับการศึกษาทั้งหมดนั้นให้สมเหตุสมผล และให้ใช้ได้ผลให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้นั้นและคือปรัชญาการศึกษา” (ก๊อดเฟร ทอมสัน อ้างใน สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2524 : 3)

จอร์จ แอล นิวสัน (George L. Newsome) กล่าวว่าปรัชญาการศึกษา คือ การนำเอาหลักการประการของปรัชญาอันเป็นแม่บทมาดัดแปลงให้เป็นระบบเพื่อประโยชน์ในการศึกษา (จอร์จ แอล นิวสัน, 1969 : 163-164)

ซิดนีย์ ฮุก (Sidney Hook) กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษาคือทัศนคติและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา (Attitudes and Aims of Education) โดยระบบโรงเรียนซึ่งโรงเรียนและบุคลากรที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคิดเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อพัฒนาผู้เรียนหรือให้การศึกษแก่ผู้เรียน (ซิดนีย์ ฮุก, 1969 : 136-139)

คริสโตเฟอร์ เจ ลูคัส (Christopher J. Lucas) ได้ให้คำนิยามของปรัชญาการศึกษาว่าหมายถึงความเชื่อ ความนึกคิด หรือทักษะเกี่ยวกับการศึกษาที่โรงเรียนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ใช้ยึดเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อพัฒนาผู้เรียน (คริสโตเฟอร์ เจ ลูคัส, 1970 : 136)

จอร์จ เอฟ เนลเลอร์ (George F. Kneller) ให้ความหมายของปรัชญาการศึกษาว่า “ปรัชญาการศึกษา” คือผลจากการแสวงหาความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาอย่างชัดเจน แปลความหมายกระบวนการทางการศึกษาให้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดจุดมุ่งหมายและนโยบายทางการศึกษาได้ (จอร์จ เอฟ เนลเลอร์, 1971 : 2)

จากความหมายของปรัชญาการศึกษาดังกล่าวมานี้ พอสรุปได้ว่าปรัชญาการศึกษาเป็นการนำเอาหลักการและแนวคิดจากปรัชญาแม่บทมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา อาทิ เช่น การกำหนดทิศทาง รูปแบบและวิธีการทางการศึกษา โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อให้การจัดการศึกษาได้เกิดประโยชน์มากที่สุด และตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

6.2 ลัทธิปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาแบ่งตามลักษณะที่มาได้เป็น 3 ประเภทดังนี้ (สุรินทร์ รักษาติ, 2529 : 39)

1. ปรัชญาการศึกษาที่ยึดปรัชญาทั่วไปเป็นพื้นฐานในการสร้างระบบและวิธีการทางการศึกษา โดยการประยุกต์มาจากปรัชญาแม่บท ปรัชญาการศึกษาประเภทนี้ได้มีนักการศึกษาทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้กล่าวถึงและแบ่งออกเป็นลัทธิต่าง ๆ หลายลัทธิ ดังนี้

ภิญโญ สาร (2525 : 100-132) กล่าวถึงปรัชญาการศึกษาว่ามี 6 ลัทธิคือ

1. สังคมประเพณีนิยม (The Doctrine of Social Traditionalism)
2. สังคมประสบการณ์นิยม (The Doctrine of Social Experimentation)
3. แบบก้าวหน้าตามธรรมชาติ (The Doctrine of Naturalistic Progressivism)
4. สารนิยม (The Doctrine of Essentialism)
5. นิรันดรนิยม (The Doctrine of Perennialism)
6. สร้างสังคมใหม่ (The Doctrine of Reconstructionism)

Van Cleve Morris (1966 : 327-401) กล่าวถึงลัทธิปรัชญาการศึกษาไว้ 5

ลัทธิ ดังนี้

1. สารัตถนิยม (Essentialism)
2. นิรันดรนิยม (Perennialism)
3. พัฒนาการนิยม (Progressivism)
4. ปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)
5. อัจฉิภาวนิยม (Existentialism)

G. Mase Wingo (1974 : 40) กล่าวไว้ 6 ลัทธิ โดยเพิ่มลัทธิมาร์กซิสต์ (Marxism) อีกหนึ่งลัทธิ

2. ปรัชญาการศึกษาที่ยึดปรัชญาของนักปรัชญาแต่ละคนมาเป็นพื้นฐานในการสร้างระบบและวิธีการทางการศึกษา เช่น ระบบการศึกษาในอุดมรัฐ (The Republic) ของพลาโต และพุทธปรัชญาการศึกษาของพระพุทธเจ้า เป็นต้น

3. **ปรัชญาการศึกษาที่ยึดระบบการศึกษาสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมในปัจจุบันมาวิเคราะห์เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างระบบและวิธีการทางการศึกษา** เช่น ระบบปรัชญาการศึกษาของอีแวน อิลลิช และเอฟเวอร์เฮท ไวเมอร์ เป็นต้น

ปรัชญาการศึกษานั้นมีอยู่มากมายหลายระบบตามลักษณะทางธรรมชาติ ซึ่งแนวความคิดของมนุษย์ที่ต่างคิดและเชื่อไม่เหมือนกัน นอกจากนี้ยังแตกต่างกันไปตามแต่ละสังคม ตามลักษณะความจำเป็น และความต้องการของสังคมอีกด้วย ปรัชญาการศึกษานั้นอาศัยพื้นฐานแห่งความคิดของปรัชญาบริสุทธิ์ ซึ่งนักปรัชญาการศึกษาระบบหนึ่ง ๆ อาจจะอาศัยแนวคิดมาจากปรัชญาบริสุทธิ์หลาย ๆ สาขาผสมผสานกัน เพื่อจะจัดระบบความคิดขึ้นมาใหม่ให้สมบูรณ์หรือหลายระบบของปรัชญาการศึกษาอาจจะอาศัยแนวคิดจากปรัชญาบริสุทธิ์สาขาเดียวกัน มาเป็นรากฐานของตน ลักษณะเช่นนี้จึงมีผลให้ปรัชญาการศึกษาหลายระบบมีแนวคิดที่คล้ายคลึงหรือมีลักษณะที่คาบเกี่ยวกันอยู่ (บรรจง จันทรสภา, 2529 : 236) ปรัชญาการศึกษาที่นักการศึกษาได้จัดไว้มีด้วยกัน 5 ลัทธิ คือ ลัทธิสารัตถนิยม ลัทธิริ้นทรนิยม ลัทธิพิพัฒนาการนิยม ลัทธิปฏิรูปนิยม และลัทธิอัตถิภาวนิยม รวมกับปรัชญาการศึกษาที่มาจากความคิดของนักปรัชญาอีก 1 ลัทธิ คือ ลัทธิพุทธปรัชญาการศึกษา โดยในแต่ละลัทธิจะกล่าวถึงความเป็นมา แนวคิดพื้นฐาน หลักการสำคัญ ความเชื่อทางการศึกษา ในเรื่องจุดมุ่งหมายการศึกษา องค์ประกอบของการศึกษา ได้แก่ หลักสูตร โรงเรียน ผู้สอน และกระบวนการเรียนการสอน

6.3 ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม (Essentialism)

ความเป็นมา

สารัตถ (Essentia) หมายถึง แก่นสารที่จำเป็นหรือเนื้อหาที่เป็นหลักสำคัญ ความเชื่อของปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา เมื่อประมาณปี ค.ศ. 1930 โดยมีกลุ่มนักการศึกษาและนักปรัชญาทั้งฝ่ายจิตนิยมและฝ่ายวัตถุนิยมของอเมริกาที่มีทัศนะทางอนุรักษนิยม ได้รวมกลุ่มกันเพื่อต่อต้านแนวความคิดฝ่ายพิพัฒนาการนิยมซึ่งกำลังแผ่พรอยู่ขณะนั้น กลุ่มนักการศึกษาที่มีแนวความเชื่อในทางอนุรักษนิยมมีผู้นำที่สำคัญคือ วิลเลียม ซี แบกเลย์ (William C. Bagley) และนักการศึกษาที่มีความเชื่อในแนวเดียวกัน เช่น โทมัส บริกส์ (Thomas Briggs) และ เฟรดเดอริก บรีด (Frederich Breed) เป็นต้น บุคคลเหล่านี้ได้ร่วมกัน

จัดตั้งเป็น “คณะกรรมการฝ่ายสาธารณนิยัม เพื่อความก้าวหน้าทางการศึกษาของสหรัฐอเมริกา” ขึ้นในปี ค.ศ. 1946 เพื่อเผยแพร่ความเชื่อของฝ่ายสาธารณนิยัมจนถึง ค.ศ.1946 แบบเด่นก็ได้ถึงแก่กรรมจึงทำให้คณะกรรมการชุดนี้เลิกสั้ไป แต่ความเชื่อตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาสาธารณนิยัมก็ได้แพร่หลายออกไปทั้งภายในและภายนอกประเทศ ได้รับความนิยัมสูงสุดในสหรัฐอเมริกา ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 และยังคงนิยัมกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน และมีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ภัทธิปรัชญาการศึกษาสาธารณนิยัมมีความเข้มแข็งในทางวิชาการและมีประสิทธิภาพในการสร้างค่านิยัมเกี่ยวกับระเบียบวินัยได้เป็นอย่างดี (ภิญโญ สาร, 2525 : 31)

แนวคิดพื้นฐาน

ภัทธิสาธารณนิยัมมีรากฐานมาจากปรัชญาบริสุทธิ์ 2 ฝ่าย คือ จิตนิยัม (Idealism) ซึ่งเชื่อว่าจิตเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในชีวิตมนุษย์ โลกที่มนุษย์อาศัยอยู่นี้เป็นโลกแห่งจิต หรือนามธรรม ดังนั้นความรู้หรือความจริงจึงเกิดจากการคิด การหยั่งรู้เป็นสำคัญ และฝ่ายวัตถุนิยัม (Realism) ที่เชื่อว่าวัตถุเป็นสสารที่แท้จริงในตัวเอง ความรู้หรือความจริงจึงเกิดมาจากการได้สัมผัสหรือมีประสบการณ์กับสิ่งนั้น (Arthur K. Ellis, 1981 : 85)

หลักการสำคัญ

ปรัชญาการศึกษาสาธารณนิยัมมีหลักการสำคัญ (George F. Kneller, 1971 : 115-118) อ้างในสมนึก พวงทอง, 2531 : 44) สรุปได้ดังนี้

1. การเรียนรู้จะต้องเกี่ยวข้องกับการทำงานหนักและการเอาไปประยุกต์ใช้
2. การริเริ่มในการศึกษา ควรจะขึ้นอยู่กับครูมากกว่านักเรียน
3. แก่นแท้ของการศึกษา (Essence of Education) คือ การเรียนรู้เนื้อหาวิชาที่ได้

เลือกสรรมาเป็นอย่างดีแล้ว

4. โรงเรียนควรรักษาวิธีการเดิมที่ใช้ระเบียบ วินัย และการอบรมทางจิตใจเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการเรียนรู้ (Traditional Methods of Mental Discipline)

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษาของปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม มี 2 ระดับ คือ ระดับมหภาค (Macro Level) หรือระดับกว้าง ๆ ซึ่งมุ่งถ่ายทอดทางวัฒนธรรมอันมีความสำคัญต่อมนุษย์มาก ซึ่งจะมีผลในการควบคุมการกระทำหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคล และสามารถที่จะบังคับวิถีทางของเหตุการณ์ต่าง ๆ และอีกระดับหนึ่งคือระดับจุลภาค (Micro Level) หรือระดับเฉพาะตัวมุ่งที่จะพัฒนาสติปัญญา คุณวินัยของมนุษย์ให้เป็นผู้มีความเฉลียวฉลาดและมีความประพฤติที่ดีงาม (ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร, 2526 : 84)

จุดมุ่งหมายการศึกษาของปรัชญาสารัตถนิยมสรุปได้ดังนี้ (ไพฑูริย์ สิ้นลารัตน์, 2524 : 64-65)

1. ให้การศึกษาในสิ่งที่ป็นเนื้อหาสาระ (Essential Subject Matter) อันได้มาจากมรดกทางวัฒนธรรม
2. ให้การศึกษาเพื่อการเรียนรู้ในเรื่องของความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมของสังคมในอดีต
3. ชำรงรักษาสิ่งต่าง ๆ ในอดีตเอาไว้

นอกจากที่กล่าวมาแล้วนี้ปรัชญาสารัตถนิยมนี้ยังมุ่งการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนมีระเบียบวินัย ทำงานหนัก ใช้สติปัญญาให้มาก และรักษาอุดมคติอันดีงามของสังคมอีกด้วย

องค์ประกอบของการศึกษา

หลักสูตร

หลักสูตรของปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมเป็นหลักสูตรแบบเนื้อหาวิชา (Subject-Matter Curriculum) และหลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ (Broad-Field Curriculum) โดยเน้นเนื้อหาวิชาและกวดขันความรู้เป็นสำคัญ (บุญเลิศ นาคแก้ว, 2522 : 113) และเนื้อหาสาระที่เน้นจะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการกลั่นกรองมาแล้วอย่างดี หลักสูตรนี้มีวิชาพื้นฐาน คือ ภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ประวัติศาสตร์ นอกจากนี้เนื้อหาที่เน้นเป็นพิเศษ คือ เนื้อหาที่เกี่ยวกับศิลปะ ดนตรี วรรณคดี ค่านิยมและวัฒนธรรมของสังคมที่ควรรักษาไว้ การจัดทำหลักสูตรนั้นจะ

เป็นหน้าที่ของครู และผู้เชี่ยวชาญ และหลักสูตรจะมีลักษณะควบคุมการเรียนการสอนล่วงหน้า และส่วนใหญ่จะเป็นแบบแผนเดียวกันทั่วประเทศ (ไพฑูริย์ สตินลารัตน์, 2524 : 65-66)

โรงเรียน

ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมเน้นเรื่องมาตรฐานการศึกษา ฉะนั้นโรงเรียนจะต้องเคร่งครัดในเรื่องระเบียบวินัย หน้าที่สำคัญของโรงเรียนคือ การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง สร้างบรรยากาศทางการศึกษาให้เหมาะสมแก่การพัฒนาสติปัญญา จริยธรรมและถ่ายทอดวัฒนธรรม (ศักดิ์ ประจักษ์ประธานพร, 2526 : 85) บทบาทของโรงเรียนในปรัชญากรุปนี้ เป็นบทบาทที่ตามสังคม สังคมมอบหมายอะไรก็ทำไปตามนั้นไม่มีการแนะนำหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งอย่างใด (ไพฑูริย์ สตินลารัตน์, 2524 : 69)

ผู้สอน

ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมให้ความสำคัญกับครูผู้สอนเป็นอย่างมาก เพราะครูผู้สอนเป็นผู้ที่กำหนด ตัดสิน และดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาทั้งหมด นอกจากนี้ครูผู้สอนต้องเป็นผู้ที่มีทั้งความรู้ดีและความประพฤติดี เพื่อเป็นแบบอย่างและเป็นผู้นำในห้องเรียนได้ดังที่ วิลเลียม ดับเบิลยู บริกแมน (William W. Brickman) กล่าวไว้ว่า “ปรัชญาสารัตถนิยมถือว่าครูเป็นศูนย์กลางของการจัดการศึกษา ครูต้องมีความรู้ทางการศึกษาทั่วไป (Liberal Education) ทฤษฎีการเรียนรู้แบบต่าง ๆ มีความรู้ลึกซึ้งในจิตวิทยาของเด็กและกระบวนการเรียนรู้ สามารถแยกข้อเท็จจริงออกจากอคติ ให้นักเรียนได้เข้าใจปรัชญาพื้นฐานทางการศึกษาและมีความเสียสละต่ออาชีพครู (William, W. Brickman, 1968 : อ้างใน สุภร ศรีแสน, 2522 : 90)

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม เน้นหลักสำคัญที่จะให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาอย่างถ่องแท้ ครูจึงอาจใช้วิธีการต่าง ๆ ในการถ่ายทอดความรู้ แต่ก็เน้นการเรียนการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อให้ได้เนื้อหาสาระมาก ๆ และมีความเชื่อว่าเนื้อหาสาระที่ได้คัดเลือกแล้วเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ การเรียนการสอนจะอาศัยหนังสือ ตำราต่าง ๆ เป็นสื่อการสอน การถามตอบเพื่อทบทวนความเข้าใจในเนื้อหาวิชา ดังนั้น ผู้เรียนต้องเป็นผู้ที่มีความเพียรพยายามอย่างหนัก และจดจำวิชาการต่าง ๆ ให้ขึ้นใจ ส่วนครูจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ดี มีความสามารถในการถ่ายทอดวิชาและมีความสามารถในการชักนำให้ผู้เรียนรู้ในสิ่งที่มีประโยชน์

และมีคุณค่า นอกจากนี้การเรียนการสอนในแนวนี้ยังเป็นการสร้างผู้นำในกลุ่มด้วย กล่าวคือ ผู้นำของกลุ่มคือผู้ที่เก่ง มีความสามารถในการจูงใจหาได้ดี มีความประพฤติดี มีระเบียบวินัย (ฉัฐพร คำมะสอน, 2531 : 32-33)

6.4 ปรัชญาการศึกษาถาวรนิยม (Perennialism)

ความเป็นมา

ถาวรนิยม (Perennial) หมายถึง ภาวะไม่เปลี่ยนแปลง คงอยู่ชั่วถาวร ปรัชญาถาวรนิยมนี้เริ่มต้นจากสมัยกรีกโบราณ ลัทธิปรัชญาที่เป็นพื้นฐานของปรัชญาถาวรนิยม ได้แก่ คำสอนของบรรดาปรัชญาเมธีชาวกรีกยุคโบราณ คือ คำสอนของโสกราตีส พลาโต และ อริสโตเติล (ทองปลิว ฆมชื่น, 2529 : 131) ต่อมาบาคหลวงโทมัส อาควีนัส (St. Thomas Aquinas) ได้นำความเชื่อทางศาสนาโรมันคาทอลิกมาเกี่ยวข้องกับปรัชญาถาวรนิยมจึงเป็นผลของการผสมผสานกันระหว่างแนวความคิดของอริสโตเติลที่เรียกว่า Rational Humanism ซึ่งเน้นเฉพาะการใช้ความคิดและเหตุผลของบุคคลกับแนวความคิดของบาคหลวงโทมัส อาควีนัส ที่เรียกว่า Scholastic Realism ซึ่งคำนึงถึงเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้า เรื่องศาสนาและข้อเรียกร้องทางศาสนาด้วย (ฐิติพงษ์ รพมานุสรณ์, 2522 : 77)

ปรัชญาการศึกษาถาวรนิยมเกิดขึ้นในขณะที่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกกำลังพัฒนาอุตสาหกรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ นำระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมาใช้มีการแข่งขันการค้าอย่างไม่เป็นธรรม ครอบครัวไม่มีเวลาอบรมสมาชิกในครอบครัว และที่สำคัญคือมนุษย์เริ่มเสียความเป็นมนุษย์ไปทีละน้อย ๆ ให้กับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นักปรัชญาและนักการศึกษากลุ่มหนึ่งจึงเสนอปรัชญาการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายให้เป็นสิ่งที่นามนุษย์ไปสู่อดีตที่มีระเบียบ มีความมั่นคง มีจริยธรรม และความยุติธรรม (ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร, 2526 : 95) นักปรัชญาและนักการศึกษาผู้ที่ได้รวบรวมหลักการและให้กำเนิดปรัชญาการศึกษาถาวรนิยมในปี ค.ศ.1929 คือ โรเบิร์ต เอ็ม ฮัทชินส์ (Robert M. Hutchines) มอทิเมอร์ เจ แอดเลอร์ (Mortimer J. Adler) และเซอร์ริชาร์ด ลิฟวิงสโตน (Sir Richard Living Stone)

แนวคิดพื้นฐาน

ปรัชญาการศึกษาานิรันตรนิยมมีรากฐานมาจากปรัชญาพื้นฐานกลุ่มจิตนิยมเชิงเหตุผลและกลุ่มวัตถุนิยมเชิงเหตุผลผสมผสานกัน โดยทั้งสองฝ่ายมีความเชื่อพื้นฐานในเรื่องของเหตุผลเหมือนกัน เพราะถือว่าเหตุผลเป็นลักษณะสูงสุดของมนุษย์ และมนุษย์เองก็อยู่ในโลกแห่งเหตุผล (A World of reason) นิรันตรนิยม เชื่อว่ามนุษย์มีความสามารถที่จะใช้ความคิดและเหตุผลมาตัดสินปัญหาต่าง ๆ ได้ ซึ่งความสามารถวันนี้ไม่มีในสิ่งที่มีชีวิตอื่น ๆ มนุษย์ได้ใช้ความคิดและเหตุผลอยู่ตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่และความสามารถในการคิดหาเหตุผลของมนุษย์คิดตัวมาแต่กำเนิด (Frederic C. Gruber, 1961 : 20 อ้างใน สุรินทร์ รักชาติ, 2529 : 48) ส่วนความรู้ที่ปรัชญาการศึกษาานิรันตรนิยมเชื่อว่าได้มาจากการคิดหาเหตุผล และความคิดความงามนั้นก็เชื่อว่าจะไม่ได้ขึ้นอยู่กับพันธุกรรมหรือสิ่งแวดล้อม แต่จะขึ้นอยู่กับความมีวินัยในตัวเองและยึดมั่นในความดี (กิติมา ปวีคีติติก, 2523 : 86)

หลักการสำคัญ

ปรัชญาการศึกษาานิรันตรนิยมมีหลักการสำคัญ (ศุภร ศรีแสน, 2526 : 167-169) สรุปได้ดังนี้.-

1. ธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ย่อมเหมือนกันในทุกกาลเทศะ การจัดการศึกษาควรจะเหมือนกันสำหรับทุกคน
2. สิ่งสำคัญที่สุดสำหรับมนุษย์คือ สติปัญญา การศึกษาจึงควรมุ่งพัฒนาสติปัญญาและความมีเหตุผล มนุษย์มีเสรีภาพและความรับผิดชอบ
3. การศึกษามุ่งให้ผู้เรียนเข้าถึงสัจจะหรือความเป็นจริงแท้ที่ไม่เปลี่ยนแปลง การศึกษามีได้เป็นไปเพื่อสอนให้คนปรับตัวเข้ากับสังคมหากให้คนปรับตัวเข้ากับความจริงที่นิรันดร
4. การศึกษามีใช้การเอาอย่างชีวิตหรือเลียนแบบชีวิต หากเป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิต
5. นักเรียนควรเรียนรู้วิชาพื้นฐานบางประการ เพื่อจะได้รู้ถึงสิ่งซึ่งรู้จริงแท้และถาวรที่สุดในโลก โดยต้องเรียนวิชาหลักที่จะพัฒนาผู้เรียนทั้งทางด้านจิตใจและร่างกาย
6. วิชาหลักที่ควรแก่การศึกษาคือ งานนิพนธ์ในหนังสือ Great Books ได้แก่ งานนิพนธ์ที่สำคัญ ๆ ทางวรรณคดี ปรัชญา ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เป็นการเอาของดีจากอดีตมาใช้ในปัจจุบัน

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษาของปรัชญาการศึกษานิรันตรนิยม คือ ภารกิจหลักของการศึกษาอยู่ที่จะต้องปรุงแต่งคนให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ด้วยการช่วยให้แต่ละบุคคลตระหนักถึงธรรมชาติอันแท้จริงที่แฝงอยู่ภายในตน และทำให้เป็นความจริงขึ้นเท่ากับว่าการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาพลังธรรมชาติในตัวมนุษย์นั่นเอง จุดมุ่งหมายการศึกษาของนิรันตรนิยมแยกออกได้เป็นสองด้าน คือ ด้านพุทธิปัญญา และด้านศีลธรรม (รัตนา ต้นบุญเด็ก, 2523 : 78-79)

จุดมุ่งหมายการศึกษาของปรัชญานิรันตรนิยมสรุปได้ดังนี้ (ไพฑูรย์ สีนลารค์น, 2524 : 72)

1. มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักและทำความเข้าใจกับตนเองให้มากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องของเหตุผลและสติปัญญา
2. มุ่งพัฒนาสติปัญญาและเหตุผลในตัวมนุษย์ให้ดีขึ้น
3. ชำรงรักษาสิ่งต่าง ๆ ในอดีตเอาไว้
4. มุ่งให้ผู้เรียนมีความมั่นคงทางจิตใจ มีคุณธรรม และจริยธรรม

ปรัชญาการศึกษานิรันตรนิยม เป็นกระบวนการที่จะพัฒนาคุณธรรมทางพุทธิปัญญาให้แก่ผู้เรียน และฝึกอบรมทางศีลธรรมจรรยาให้เป็นนิสัย ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าและความดีงามของศีลธรรม

องค์ประกอบของการศึกษา

หลักสูตร

หลักสูตรของปรัชญาการศึกษานิรันตรนิยมเป็นหลักสูตรที่เน้นวิชาทางศิลปศาสตร์ (Liberal Arts Curriculum) เป็นหลักสูตรที่เน้นวิชาการศึกษาทั่วไป (General Education) ที่ฝึกฝนให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่รู้จักใช้สติปัญญา เหตุผล เป็นการให้ความรู้ที่กว้างขวางช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ได้ทุกสถานการณ์ หลักสูตรศิลปศาสตร์แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ศิลปทางภาษา (Liberal Arts) ซึ่งประกอบด้วยไวยากรณ์ วาทศิลป์ และตรรกศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องของการอ่าน การฟัง การพูด การเขียน (3R's) และการใช้เหตุผล (Robert M. Hutchins, 1976 : 258) อีกกลุ่มคือศิลปทางคำนวณ (Mathematical Arts) ประกอบด้วย เลขคณิต

วิทยาศาสตร์ ปรัชญา คาราศาสตร์ และดนตรี วิชาในกลุ่มนี้มุ่งที่การพัฒนาสติปัญญา (Intellectual Development) ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ปรัชญาการศึกษาในวัฒนธรรมเน้นผลงานทางปัญญาอันล้ำค่าในอดีตที่เรียกว่า The Great Books หรือ Classical Works ถือว่าเป็นงานอมตะที่มีค่าทุกยุคสมัย ซึ่งประกอบด้วย งานศิลปะ วรรณกรรม งานด้านวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ (Mark Van Doren, 1956 : 144) หลักสูตรในปรัชญาการศึกษาในวัฒนธรรมนี้มุ่งความเป็นเลิศทางวิชาการ การจัดลำดับในเนื้อหาวิชาเน้นความถูกต้องทางวิชาการของการจัดตามลำดับก่อนหลัง หลักสูตรจะใช้เนื้อหาวิชาเป็นสิ่งที่นำทาง ไปสู่ความสำเร็จทางปัญญาโดยแท้

โรงเรียน

ปรัชญาการศึกษาในวัฒนธรรมนี้ไม่มีบทบาทต่อสังคมโดยตรงแต่มีผลในทางอ้อม เพราะว่าเน้นที่ตัวบุคคลเป็นหลักใหญ่ เมื่อบุคคลมีการพัฒนาเกิดขึ้นแล้วก็จะยอมที่จะทำให้สังคมนั้นดีขึ้นด้วย ดังนั้นโรงเรียนตามแนวคิดของปรัชญาในวัฒนธรรมนี้จึงเปรียบเสมือนเป็นสื่อกลางที่จะนำผู้เรียนไปสู่สัจธรรม ค่านิยมและวัฒนธรรมอันดีงาม ส่วนการสร้างบรรยากาศและจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนจะต้องพยายามสร้างความชื่นชอบในวัฒนธรรมที่มีอยู่ (จินดา ยัญทิพย์, 2528 : 44) และโรงเรียนจะต้องเคร่งครัดในเรื่องระเบียบวินัยและความประพฤติ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเตรียมผู้เรียนให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต

ผู้สอน

ปรัชญาการศึกษาในวัฒนธรรมให้ความสำคัญกับครูผู้สอนเป็นอย่างมาก โดยเชื่อว่าครูผู้สอนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนการสอน ครูผู้สอนเป็นบุคคลสำคัญในการตัดสินใจ การเลือก การกำหนดวิธีการที่จะสอนตลอดจนการวัดและประเมินผล แต่ครูผู้สอนจะไม่ใช่ผู้ป้อนความรู้โดยตรง แต่จะเป็นผู้เสนอข้อคิดต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาสติปัญญา โดยบทบาทที่สำคัญของครูก็คือผู้นำทางสติปัญญานั้นเอง นอกจากนั้นครูผู้สอนยังมีบทบาทในการดูแลรักษา ระเบียบวินัย โดยการควบคุมความประพฤติ และวินัยของนักเรียน (กิติมา ปรีดีศิลป์, 2523 : 87)

ครูผู้สอนตามปรัชญาการศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถ ทั้งทางด้านวิชาการ และมีคุณสมบัติทางด้านคุณธรรมเป็นอย่างดี จึงจะเป็นผู้นำของนักเรียนทั้งด้านสติปัญญาและคุณธรรมได้ (ทองปลิว ชมชื่น, 2529 : 147)

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษาที่เน้นที่สร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ โดยวิธีการฝึกฝนศักยภาพที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ฉะนั้นกระบวนการเรียนการสอนจึงเน้นหนักที่จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในตัวผู้เรียน โดยการให้อภิปราย การใช้เหตุผล และสติปัญญาได้แย้งกัน (ไพฑูริย์ สนิธรัตน์, 2524 : 74) ซึ่งการเรียนการสอนตามแนวความเชื่อของปรัชญาการศึกษาที่เน้นที่สร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์นี้ยึดหลักการสอนตามแนวจิตวิทยาที่ว่าด้วยสมรรถภาพ (Faculty Psychology) ที่เชื่อว่าส่วนของสมองนั้นทำหน้าที่สำคัญ 3 ด้าน คือ ด้านเหตุผล (Reason) ด้านความจำ (Memory) และด้านความตั้งใจ (Will) และส่วนของสมองที่ทำหน้าที่ด้านเหตุผลนั้นถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของสติปัญญา จึงควรจะได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ (บรรจง จันทรสภา, 2527 : 163-164)

6.5 ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (Progressivism)

ความเป็นมา

พัฒนาการนิยม (Progressive) หมายถึง ก้าวหน้า เปลี่ยนแปลงไม่หยุดอยู่กับที่ ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม เป็นแนวคิดที่เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18 ผู้ริเริ่มแนวคิดนี้คือ ยัง อักส์ รุสโซ (Jean Jacques Rousseau) จอห์น เฮนรี เปสตาลอซซี (John Henry Pestalozzi) และเฟรด เคอริค โพรเบล (Frederic Froebel) นักปรัชญาทั้ง 3 ท่านเป็นนักปรัชญายุโรปพวกแรกที่มีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม พื้นฐานของปรัชญาเรื่องนี้มาจากนักปรัชญากลุ่มเสรีนิยม (Liberalism) ที่ไม่เห็นด้วยกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของอเมริกาในช่วงศตวรรษที่ 18 ที่ฝักใฝ่ของ ชาร์ล ดาร์วิน (Charles Darwin) ที่มุ่งแข่งขันแก่งแย่งกันทางเศรษฐกิจ และระบบสังคมที่มุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ นักปรัชญาและนักการศึกษา กลุ่มเสรีนิยมจึงได้พยายามที่จะปฏิรูปสังคมอเมริกันเสียใหม่ (ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร, 2526 : 54) จึงได้เริ่มขบวนการพัฒนาการขึ้น กลายมาเป็นปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม ซึ่งนำโดย ฟรานซิส ดับบลิวพาร์คเกอร์ (Francis W. Parker) ในปี ค.ศ.1870 ได้มีการเสนอให้ปฏิรูประบบโรงเรียนเสียใหม่ เพราะการจัดการศึกษาตามความเชื่อแบบเก่าที่เน้นจากจุดยืนที่แน่นอนส่งผลให้ประชาชนเฉื่อยชาเกินไป แต่ความเชื่อของพาร์คเกอร์ก็ยังไม่ได้รับความนิยมนักนัก

ต่อมาในปี ค.ศ.1915 จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้นำเอาแนวความเชื่อนี้ไปปฏิบัติและได้เขียนหนังสือชื่อ School of Tomorrow ออกเผยแพร่ทำให้ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง (George F. Kneller, 1971 : 47 อ้างใน สุรินทร์ รักษาติ, 2529 : 53) มีการจัดตั้งสมาคมการศึกษาแบบพัฒนาการนิยม (Progressive Education Association) ขึ้นโดยกลุ่มนักการศึกษาที่มีชื่อเสียง เช่น วิลเลียม เอช คิลแพทริก (William H. Kilpatrick) จอร์จ เคทท์ (George Counts) และ ฮาโรลด์ รุกก์ (Harold Rugg) เป็นต้น มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาเพื่อชีวิต (The Life-Centered Curriculum) (ภิญโญ สาร, 2525 : 21) ขึ้นในโรงเรียนอย่างกว้างขวาง

แนวคิดพื้นฐาน

ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมมีพื้นฐานมาจากปรัชญาปฏิบัตินิยม และปรัชญาที่เชื่อว่าชีวิตต้องมีการเปลี่ยนแปลง ความรู้และความจริงสูงสุดไม่มี ไม่แน่นอน สิ่งที่น่ามาปฏิบัติแล้วได้ผลถึงจะเป็นสิ่งที่เป็นอย่างจริง และความรู้ความจริงจะได้มานั้นจะต้องลงมือกระทำเพื่อให้เกิดประสบการณ์ ทั้งนี้เพราะมนุษย์สามารถสร้างพัฒนาการให้กับตนเองได้ตามสภาพของสิ่งแวดล้อม และตามกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป การแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องนั้นจะเกิดขึ้นได้จากการศึกษา การค้นคว้าและการทดลองตามแนววิทยาศาสตร์ ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมยังเชื่ออีกว่ามนุษย์เป็นผู้กำหนดอนาคตและโชคชะตาของตนเอง ฉะนั้นมนุษย์ควรจะเน้นความสำคัญของคุณค่าของแต่ละบุคคลให้มาก (กิติมา ปรีดีติลล, 2523 : 88)

หลักการสำคัญ

ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมมีหลักการสำคัญ (George F. Kneller, 1971 : 69-103 อ้างใน สมนึก พวงทอง, 2531 : 56-57) สรุปได้ดังนี้-

1. การศึกษาคือชีวิต ไม่ใช่เป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิต สิ่งที่ดีให้เด็กเรียน ควรเป็นการให้ประสบการณ์ที่เด็กจะนำไปใช้ได้ และสามารถเข้าใจปัญหาชีวิต และสามารถปรับตัวให้อยู่ในสภาพสังคมปัจจุบันได้อย่างเป็นสุข
2. การศึกษาต้องมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสนใจของเด็ก แต่มิใช่ว่าเด็กจะได้รับอนุญาตให้ทำตามความพอใจได้ทุกอย่าง เด็กจะต้องมีครูคอยแนะนำเพราะครูเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า

3. การเรียนรู้โดยวิธีการแก้ปัญหา ย่อมสำคัญกว่าการเรียนรู้ โดยการท่องจำ เพราะเนื้อหาวิชาเป็นความรู้เชิงนามธรรมก็ควรใช้วิธีการแห่งปัญญาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้

4. บทบาทของผู้สอนนั้นไม่ใช่เป็นผู้บงการหรือออกคำสั่ง แต่จะทำหน้าที่ให้คำแนะนำและคำปรึกษา ให้เด็กเดินทางไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ ทั้งนี้ผู้สอนจะต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์ของตนมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

5. โรงเรียนต้องส่งเสริมให้เด็กเกิดความร่วมมือมากกว่าส่งเสริมให้เด็กเกิดการแข่งขันกัน หากมีการแข่งขันควรเน้นการแข่งขันที่จะสร้างความร่วมมือกันและให้รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะ

6. ประชาธิปไตยเท่านั้นที่จะส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ทางความคิดและบุคลิกภาพ และจำเป็นสำหรับความเจริญงอกงามของผู้เรียน (สุรินทร์ รักชาติ, 2529 : 54)

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษาของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม คือจุดมุ่งหมายที่ไม่นิยมการวางจุดมุ่งหมายไว้ตายตัว แต่จุดมุ่งหมายของการศึกษาก็จะมีความยืดหยุ่นไปตามความแตกต่างของสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมและตัวผู้เรียนด้วย ปรัชญานี้ยังเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ แต่ถ้าพิจารณาความต้องการจากการจัดการศึกษาของปรัชญานี้พอจะสรุปได้ดังนี้.-

1. มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาทางร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาไปพร้อม ๆ กัน
2. มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักปรับตัวเองให้เข้ากับสังคมได้ดีและมีความสุข
3. มุ่งให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ใหม่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด
4. มุ่งปลูกฝังทัศนคติแบบประชาธิปไตยและเสรีภาพให้แก่ผู้เรียน โดยให้โอกาสที่จะพูด คิด เขียน และแสวงหาความจริง (J' Donald Butler, 1967 : 487 อ้างใน สุรินทร์ รักชาติ : 55)